

ТУРИЗЪМ

Кромлехът до с. Долни Главанак

Античността оживява в Източните Родопи

Дромосът (коридорът) на тракийската гробница до с. Мезек

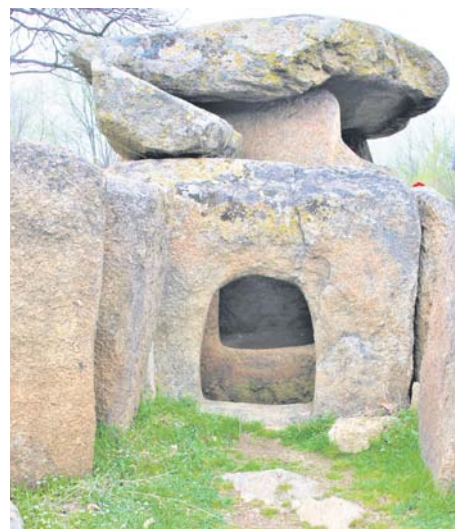

Копие на глигана от гробницата в Мезек, намиращо се в НАИМ

Лежето в тракийската гробница до с. Мезек

**Закътани села
пазят спомени
за жреци,
императори и
славни битки**

Поглед към входа на долмена до с. Хлябово

НАЧО ХАЛАЧЕВ, СНИМКИ: АВТОРЪТ

Изтокът на Родопите е цяла вселена. В родината на Орфей бяхме не един път и ще се завръщаме там отново и отново. Специално в това пътуване, без да спазвам хронологията, „Пилигрим 4+“ започна от мегалити, прехвърли се на тракийско надгробие и се закомви във Византийска крепост.

Маджарово лежи в котловина от отдавна угаснал вулкан. Наоколо се вият меандри на Арда, която гребните ни предци, траките, назовавали Бяла река. И тук, в неговия регион, само на 8 км километра от с. Долни Главанак се насочваме към кромлех.

Зад това странно название се крие

мегалитна структура. Мегалитите са скални образувания, но не случайни, а дооформени от човешка ръка. Съпътстват човека още от неолита, т.е. от поне 7 хиляди г. пр.Хр. та чак до бронзовата епоха и античността. Като видиш най-известния сред тях, като в Стоунхендж, замислиш и се чудиш как оня наш предтеча уж с голи ръце е подреждал многотонните каменни блокове.

Кромлехът до Долни Главанак е най-значимият в България. Представява подредени в почти правилен кръг с диаметър към 10 м гузина каменни блокове, девет от които все още са изправени и забучени в земята без никаква спойка, към които може би е имало още два-три, днес липсва-

щи. Високи са по 1.2-1.5 м, всеки от тях вероятно по около 1.5 тона и отстоят един от друг на около 0.9 м.

Според археолози кромлехът е граден през ранножелязната епоха - VIII-VI в. пр.Хр., но може би е бил използван от траките за култови практики чак до късната античност. Тъй като това са земи от царството на орисите, а техните жреци са от племето на бесите, можем да си представим за извършваните от тях ритуали по каноните на орфизма.

Вечен дом от каменни блокове

Следващият ни обект е един от

най-големите долмени в България - до с. Хлябово. Около това село, вече в съседната, в Тополовградската община, са концентрирани най-много от долмените в страната, които в Източните Родопи и съседните Сакар и Странджа са над 100. Те са част от мегалитните структури, но може би крачка по-напред и са градежи вече изцяло от човешка ръка. Този, който сме избрали, е с две запазени камери и вероятно с още една-две, но разрушени в античността. Камерите са оформени от плоски каменни плочи, поставени вертикално и покрити отгоре с груга плоча, всички многотонни. Смята се, че вътрешната камера е била използвана за погребение, към която →32

31→ води коридор или громос с два засводени вход/изхода. Тази картина се подкрепя и от откритието, че хлябовските долмени са част от древен некропол, а може би са използвани и за други култови дейности. Датировката им, както на кромлеха, също води към ранножелязната епоха.

Правим отбивка и към тракийската куполна гробница до с. Мезек. Прескочил съм битовизмите от хотела в Любимец и вече сме в съседната Свиленградска община. Гробницата е датирана към IV-III в. пр. Хр. и ни привлича с това, че е най-голямата от микенски тип в Тракия и е отлично запазена.

В началото на миналия век край Мелтепе първо била открита 177-килограмова бронзова скулптура на глизан в естествен ръст, чийто оригинал днес е в Истанбул, а през 1931 г. – и самата гробница. Тя е погмоила с височина 14-15 м и диаметър при основата 90 м. Изградена е от дялани камъни, кошто са свързани на места с железни скоби – типичен тракийски градеж. В нея се ваиза по коридор (громос) от близо 21 м, който е с тригъгълен свод от средно 2.5 м височина. След него се минава през две правоъгълни преддверия, също с тригъгълни сводове, преди да се влезе в погребалната камера. Тя е с формата на кошер, с пресечен конус за купол и височина 4.3 м, с каменен саркофаг и две каменни корита. В нея са открити следи от шест позребения и вероятно е служела за фамилна гробница на тракийски аристократи. Предполага се, че е използвана и като храм или светилище на обожествен покойник. Разкрива златни накити, нагръдник от желязо, златни, бронзови, сребърни и керамични съдове, бронзов канделабър (трикрак свецник с лампи), предмети от стъкло.

Римски допълнения към антична Тракия

Античният зизаг из Източните Родопи ни отвежда и до нимфеума при с. Каснаково. Той е древно тракийско светилище на нимфите, възникнало през ранножелязната епоха край карстови извори, но ние прекарваме в новото лемоброене. Тук, в местността Гър бунар, известна повече с аязмото си с лечебна вода, римският пълководец от тракийски произход Тит Флавий решава да издигне на подарената му от императора земя храм на Афродита. Прави го в чест на съпругата си и за да даде по-широк достъп на тракийците до лечебния извор. Така в края на втори век той оформя комплекс от две постройки и полукръгла площадка с аязмо, който днес е между най-добре запазените тракийски светилища в България.

След християнизацията тук е изграден храм на св. Спас, но от него няма следи. Затова пък на Спасовден хората от околността правят събор и оставят дарове в негова чест, паяят свеци. Край светилището са открити и останки от мавзолея на римския командир, отломки от статуи, част от акротерий или детайл от върха на фронтон.

Не пропускаме и т.нар. Вила „Армира“ край Ивайловград. Вилата е

Акротерий от фронтон в Светилището на нимфите и Афродита

Останки от Светилището на нимфите и Афродита до с. Каснаково

Античността оживява в...

Интериор от Вила „Армира“

Поговото отопление на Вила „Армира“

централната постройка на цяло именуе от римско време, носеща името си от рекичка, приток на Арда. Именцето се простира върху 2.2 дка, а само жилищната му част покрива към декар. Всъщност помещениата – спалня, трапезария, дневна, кухня, баня и др. формират покрита галерия или вътрешен двор с колонада и басейн. Подът е специално повдигнат и по керамични тръби под него постъпва топъл въздух, произведен от съседна малка, да я наречем котелна, постройка. Очевидно днеш-

ното погово отопление е модерна реплика още от римско време и ни припомня загубено през Средновековието завоевание на цивилизацията.

„Армира“ е с богата мраморна облицовка, мозайки с фигурални и геометрични мотиви, ажурни парпети, капители, профилирани колони, корнизи, мраморни облицовки и цветна мазилка. Не е известна друга толкова пищна резиденция в римската провинция Тракия. Изобито сгради с толкова богата мраморна облицовка са били рядко явление за

който и да е провинция на Римската империя през I-V век. Уникалната ѝ съхраненост пък позволява почти пълна възстановка на нейния империор, разкрива днес автентичното ѝ величие.

За съжаление поради наклона на терена стопанските постройки около резиденцията са за запазени и не подсказват за характера на развиваното в имението земеделие. То е било обитавано до третата четвърт на IV век, когато разрушаването му се свързва с победата на готите над император Валент при Агрианопол и неговото убийство, вероятно тук.

Недалеч от Вила „Армира“, до с. Свирачи, е разкрита и насипана върху каменна основа антична могила. Тъй като е направена върху масивна основа, по предварителен архитектурен план и със солидна каменна конструкция, смята се, че е била фамилен некропол за собствениците на „Армира“. Ползването му почти съвпадна с живота в резиденцията и е без аналог по българските земи.

Средновековен финал

Качваме се малко във вековете и отново сме в Мезек. Този пък обаче не в тракийската гробница, а във византийската крепост „Неутзикон“. Градена е през XI-XII век и е издължавала ролята на стражева крепост за Византия на границата с България. Днес е ситуирана в местността Калето със защитени скални образувания и само на километър от българо-гръцката граница. Твърдината е била използвана до падането на региона под османска власт, разкрива много битови предмети и две зърнохранилища. Огражда към 7 дка и е с формата на неправилен четиригълник. Стените ѝ са с дебелина 1.9-2.5 м, завършват със зъбери и са подсилени с 9 кули, 5 от които на южната ѝ страна.

Според Константин Иречек император Исак II Ангел успя да потуши бунта на братовчед си Константин Ангел Дука през 1193 г. именно тук, на границата между Филипополската и Агрианополската епархия.

Още от 1927 г. крепостта се води за „народна старина“. Днес е археологически паметник на културата от национално значение с извършена през 2012-2013 г. пълна консервация и частична реставрация.

Преди да отпращам за София отделим миг и за с. Хухла. Селото ни привлича с мистериите си, кошто се разказват само на посетилите го, но ние отдаваме почит и на жертвите му от башибозушкото клане през 1913 г.